

Inne

## **Komitet Nauk Demograficznych Polskiej Akademii Nauk a sytuacja demograficzna w Polsce i jej społeczna percepcja Forum dyskusyjne**

Rok 2021 obfituje w wydarzenia mające związek z demografią. Pierwsze skojarzenie dotyczy powszechnego spisu ludności jako największego i niezmiernie ważnego dla demografów badania stanu i struktury ludności. Tegoroczny spis ludności jest zapewne ostatnim tradycyjnym, ale jednocześnie jakże różnym od poprzednich. Nie pamiętam jednak, by wcześniejsze spisy ludności budziły tak wiele emocji i powszechnej dyskusji w środkach masowego przekazu, w szczególności w mediach społecznościowych. Społeczeństwo jest coraz bardziej świadome swoich praw, w tym dotyczących ochrony danych osobowych, i niechętnie udziela informacji. Wyraża też brak zaufania do instytucji publicznych. Towarzyszy temu jednak niedostateczna znajomość sytuacji demograficznej kraju, dokonujących się przemian demograficznych, ich uwarunkowań i konsekwencji z jednej strony, a także prowadzonych badań w ośrodkach uniwersyteckich i pozauniwersyteckich oraz ich wyników z drugiej strony. Członkowie Komitetu Nauk Demograficznych PAN byli mocno zaangażowani w upowszechnianie wiedzy o znaczeniu powszechnych spisów ludności, zarówno w trakcie ich przygotowywania, zwłaszcza w 2020 roku, jak i podczas realizacji tego spisu, którego czas uległ wydłużeniu ze względu na pandemię COVID-19. Członkowie coraz aktywniej wypowiadali się także w środkach masowego przekazu na temat sytuacji demograficznej, tłumacząc, jakie są mechanizmy zmian ludnościowych, wyjaśniając ich przyczyny i wskazując możliwe skutki.

Inne tegoroczne wydarzenia dotyczące sytuacji demograficznej kraju i jej społecznej percepcji wynikają z aktywności różnych gremiów społecznych. W ostatnim czasie pojawiło się wiele inicjatyw. Do najważniejszych z nich należy przygotowany w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej dokument „Strategia Demograficzna

2040. Projekt” oraz zgłoszony przez grupę posłów Klubu Parlamentarnego Prawo i Sprawiedliwość projekt ustawy o Polskim Instytucie Rodziny i Demografii. Jeśli pierwszy z tych dokumentów odwołuje się do badań naukowych, choć czyni to wybiórczo, mieszając terminy naukowe z publicystyczno-ideologicznymi, to drugi w zasadzie nie nawiązuje do badań naukowych. Mimo że poselski projekt zawiera piękne intencje wskazujące na potrzebę badań i analiz demograficznych, badaniom naukowym poświęca jeden paragraf. Nie odwołuje się on w żadnym miejscu do instytucji prowadzących badania demograficzne zarówno w kraju, jak i na arenie międzynarodowej, czy też kwestii (niedo)finansowania tych badań w Polsce.

Badania demograficzne są w Polsce prowadzone. Komitet Nauk Demograficznych Polskiej Akademii Nauk skupia uczonych zajmujących się badaniami procesów ludnościowych z wielu ośrodków naukowych w całym kraju, służąc integracji środowiska, upowszechnianiu wiedzy i rozwojowi nauk społecznych. Ze względu na różnorodność uwarunkowań zmian demograficznych oraz ich konsekwencji (społecznych, ekonomicznych, środowiskowych, medycznych i kulturowych), badania ludnościowe mają charakter interdyscyplinarny i są prowadzone przez osoby reprezentujące różne dyscypliny naukowe. Warto tutaj wskazać na dorobek takich instytucji, jak np. Ośrodek Badań nad Migracjami (UW), Interdisciplinary Centre for Labour Market and Family Dynamics (UW), Centrum Zaawansowanych Badań Ludnościowych i Religijnych (UE w Krakowie), Instytut Statystyki i Demografii (UŁ), Instytut Statystyki i Demografii (SGH), Katedrę Statystyki (UEP) czy zespołów socjologów zajmujących się przemianami rodziny i ról społecznych w ośrodkach uniwersyteckich (np. UW, UMK, Uniwersytet Wrocławski, UKSW, SWPS, UAM w Poznaniu) czy w instytutach PAN. Są to zespoły o wieloletnim doświadczeniu i osiągnięciach badawczych, rozpoznawalnych i wysoko cenionych na forum międzynarodowym. Prowadzą one badania we współpracy z naukowcami z innych państw w ramach krajowych i międzynarodowych projektów badawczych. Biorą też udział w wieloletnich międzynarodowych programach demograficznych i społecznych – przykładowo wymienić można programy: European Social Survey (ESS), Generations and Gender Programme (GGP) czy Survey on Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE), które są włączone do Europejskiej Mapy Drogowej Infrastruktur Badawczych prowadzonej przez Europejskie Forum Strategiczne Infrastruktur Badawczych (ESFRI – European Strategy Forum on Research Infrastructures).

Nie jest zatem prawdą, że nie dysponujemy wiedzą na temat zmian demograficznych w Polsce, ich uwarunkowań i wielostronnych konsekwencji. Problem polega na tym, że wyniki tych badań nie są powszechnie znane, a przede wszystkim nie są wykorzystywane przez rząd przy opracowywaniu tak ważnych dokumentów, jak projekt strategii demograficznej.

Będąc przekonaną o potrzebie wymiany poglądów, a także dzielenia się wynikami badań i ich popularyzacją wystąpiłam z inicjatywą utworzenia forum dyskusyjnego na temat sytuacji demograficznej w Polsce na łamach *Studiów Demograficznych* – czasopisma związanego z Komitetem Nauk Demograficznych PAN. Uważam, że jako badacze procesów demograficznych, reprezentujący różne dyscypliny, jesteśmy odpowiedzialni za upowszechnianie wyników naszych badań naukowych, rzetelne przedstawienie diagnozy sytuacji demograficznej i rekomendacji w zakresie polityki społecznej. Powinniśmy się także czuć zobowiązani do zabierania głosu w toczącej się dyskusji w przestrzeni publicznej, nie tylko w formie wypowiedzi w środkach masowego przekazu. Dziękując Redakcji *Studiów Demograficznych* za możliwość utworzenia forum dyskusyjnego, gorąco zachęcam wszystkich zajmujących się badaniami przemian demograficznych i społecznych w Polsce do skorzystania z tej formy dzielenia się wynikami badań i prezentowania swoich opinii. Pragnę wyrazić nadzieję, że podejmując najważniejsze problemy zmian demograficznych, nasza debata przyczyni się do określenia celów i kierunków polityki ludnościowej w Polsce.

Rozpoczynając wymianę poglądów, załączam opinie Prezydium Komitetu Nauk Demograficznych PAN przygotowane w ramach konsultacji społecznych w odniesieniu do wspomnianych już dwóch dokumentów: dokumentu nazwanego „Strategią Demograficzną 2040. Projekt” oraz projektu ustawy o Polskim Instytucie Rodziny i Demografii, procedowanego obecnie w Sejmie RP. Zostały one umieszczone na stronie Komitetu Nauk Demograficznych PAN.

*Prof. dr hab. Elżbieta Gołata*  
Przewodnicząca Komitetu Nauk Demograficznych PAN

Grudzień 2021 r.